

Veckans växt v. 9 2011

Luktärt (*Lathyrus odoratus* L.)

”Queen of Annuals”, dvs. ”annuellernas drottning”, har luktärten kallats av engelsmännen som har älskat denna underbara doftande och vackra växt alltsedan den kom till England. Det finns till och med en anrik förening för luktärter, The National Sweet Pea Society, som bildades 1901 och finns än idag (www.sweetpeas.org.uk).

Till England kom luktärten genom munken och botanisten Francesco Cupani på Sicilien. Han sände 1699 frö till sin vän den brittiske rektorn Dr Robert Uvedale. Denna vildväxande luktärt hade blommor mindre än de flesta av dagens sorter, var brunröd med blålila vingar och med en underbar doft, starkare än de flesta av de sorter som förädlats fram på senare tid. Cupani-sorten blev snabbt populär i England och i mitten på 1700-talet började den finnas till försäljning.

Linné såg luktärten första gången i Holland. Han var pionjär med att odla den i Sverige, i universitetsträdgården i Uppsala (idag kallad Linnéträdgården), och 1735 beskrev och namngav han den i *Systema naturae*.

I främst England och senare även i USA har en stor mängd sorter förädlats fram. Det började i England med att den första färgavvikelsen sågs från Cupani-typen, en tvåfärgad rosa-vit sort som gavs namnet ’Painted Lady’. Men under en lång tid fanns det inte så stor variation varken i färg eller form eftersom luktärten är självpollinerande. Korsbefruktning sker sällan och därför är förändringar sällsynta om man inte är en duktig förädlare. Men något började hända när förädlaren Henry Eckford tog luktärten till sig. Han ägnade resten av 1800-talet till att utveckla många så kallade grandiflora-sorter med större blommor med vackrare former, fler blommor per stjälk och fler färger.

Nästa milstolpe är när trädgårdsmästaren Silas Cole på greve Spencers lantställe Althorp park upptäckte en spännande mutant i raden av den då populära Eckfordsorten ’Prima Donna’. Den hade uppseendeväckande vågkantade blommor. Från denna planta tog han frö som till slut gav upphov till den då mycket uppmärksammade sorten ’Countess Spencer’ (i viss litteratur anges att namnet var ’Lady Spencer’). En mängd nya vågkantade sorter förädlades fram och kom att kallas av Spencer-typ.

Därefter har fler sortgrupper utvecklats, tex :

Cuthbertson-sorter (utvecklade av Frank G. Cuthbertson, Ferry-Morse Company, USA)

Multiflora-sorter (med upp mot 8 blommor per stjälk)

Galaxy-sorter (mångblommiga sorter)

Royal-gruppen (utvecklade ur Cuthbertson-sorter)

Halvhöga sorter

Dvärgsorter

Flera av de gamla väldoftande sorterna har kunnat räddas tack vare hängivna hobbyodlares bevarande, och många finns idag till försäljning igen och som genetisk resurs för växtförädlare.

Luktärter som odlas i näringsrik djup jord (rötterna går djupt i marken) ger ett överdåd av vackra blommor. Ett tips är att man ska plocka blommor ofta då det stimulerar växten att sätta nya blommor. De klättrande sorterna kan odlas utmed spaljé, staket, eller i torn eller pyramider av pinnar, till exempel av björkris som luktärterna lätt svingar sig upp för. Ett fantastiskt blickfång som, åtminstone för de äldre sorterna, sprider underbar doft i trädgården.

Text och bild: Lena Ansebo, NordGen

Källor:

The complete guide to Sweet Peas. 1965. Bernard Jones. John Gifford Limited, London. (Det finns en senare omarbetad 3:e upplaga från 1986.)

Odla och lyckas med luktärter. 2006. Lena Israelsson. Artikel i Allt om Trädgård, nr 5-2006.

Flora – Trädgårdsväxternas kulturhistoria. 2005. Brent Elliott. AlfabetaAnamma, Stockholm. ISBN 91 501 0500 0

Annuals – Yearly classics for the contemporary garden. Rob Proctor. 1991. Running Heads Incorporated, New York. ISBN: 0 304 34042 1

Trädgårdsväxternas historia. 1997. Per Christenson. Ica Bokförlag. ISBN: 91 534 1746 1

Herbs2000.

http://www.herbs2000.com/flowers/s_1_sweet_p.htm (2011-02-24)

the National Sweet Pea Society, <http://www.sweetpeas.org.uk> (2011-02-24)